

פתרון הבחינה

תנ"ך

קיץ תשע"ט, 2019, שאלון: 1281
מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – היסטוריוגרפיה ונבואה (56 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 1-3 (לכל שאלה - 28 נקודות): בכל אחת מהשאלות שנבחרו סעיף א' (חובה) (12 נקודות), ויש לבחור שניים מהסעיפים ב-ד (לכל סעיף - 8 נקודות).

שאלה 1

סעיף א'

(1) רמזים המעידים שאחאב לא ידע על התחבולות שזממה איזבל כדי להשיג את הכרם (על הנבחן להביא שניים ולהסבירם):

- "ותכתב ספרים בשם אחאב ותחתם בחתמו" – איזבל פועלת בשם אחאב ועושה שימוש בחותם המלך, מבלי שאחאב יידע על כך.
- "וישלחו אל איזבל לאמר סקל נבות וימת" – זקני עירו של נבות, שולחים אל איזבל אישור ביצוע של ההוראות, מה שעשוי להעיד על כך, שאחאב לא ידע על תחבולות איזבל.
- "קום רש את כרם נבות היזרעאלי אשר מאן לתת לך בכסף כי אין נבות חי כי מת" – איזבל מספרת לאחאב על מותו של נבות, אך אינה מפרטת כיצד קרה הדבר. אחאב אינו יודע על תחבולותיה של איזבל, מלבד העובדה שהכרם עובר עתה לרשותו.

(2) רמזים המעידים שאחאב היה שותף לתחבולות של איזבל (על הנבחן להביא שניים):

- "ויאמר לא אתן לך את כרמיי" – אחאב חוזר לביתו כועס, לאחר שנבות סירב לתת לו את כרמו. הוא מספר לאיזבל על השיחה שהייתה לו עם נבות, אך משנה את דברי נבות ומציג אותו כנתין סורר. דבריו רומזים לאיזבל, שהוא מצפה ממנה לפעול למענו, ובכך ניתן לראותו כשותף לתחבולותיה.

- "ותאמר אליו איזבל אשתו... אני אתן לך את כרם נבות היזרעאלי" – לאחר שאחאב מספר לאיזבל על סירובו של נבות לתת לו את כרמו, איזבל לועגת לו על הדרך בה הוא נוהג כמלך ואף מוסיפה שהיא תדאג לתת לו את הכרם. מה שעשוי לרמוז על כך, שאחאב היה שותף לתחבולותיה.

- "ותכתב ספרים בשם אחאב ותחתם בחתמו" – איזבל כותבת בשם המלך ועושה שימוש בחותמו, מה שעשוי לרמוז על כך שאחאב היה שותף לתחבולותיה.

- "ויהי כשמע אחאב כי מת נבות ויקם אחאב לרדת אל כרם נבות היזרעאלי לרשתו" – איזבל מודיעה לאחאב שנבות מת ועתה הוא יורש הכרם. אחאב אינו שואל כיצד מת נבות או מדוע. מעצם זה שלא שאל, ניתן לראות בזה רמז, שידע על תחבולותיה של איזבל וכיצד מת נבות.

"...הרצחת וגם ירשת" – ה' שולח את אליהו אל אחאב, כדי לבשר לו על העונש הצפוי לו בגלל רצח נבות. יש בדברי ה' רמז לכך שאחאב היה שותף לתחבולות איזבל, ברציחת נבות.

סעיף ב'

נבות מכונה: "נבות היזרעאלי". אחאב מכונה: "אחאב מלך שמרון".
מה נועדו להדגיש הכינויים:
הכינוי לנבות, בא להדגיש את החיבור והקשר שלו לאדמתו ביזרעאלי. שם הוא נולד וחי.
הכינוי לאחאב, בא להדגיש שמקומו הוא בשומרון (שם עיר בירתו).

סעיף ג'

(1) הסירוב של נבות נבע ממניע אישי: מדובר בנחלת אבותיו, חלקת אדמה העוברת בירושה במשפחתו מזה דורות. נבות אינו מעוניין לוותר על נחלתו בגלל חיבור רגשי/אישי אליה: "חלילה לי מה' מתתי את נחלת אבתי לך".
אז: נבות אינו מעוניין למכור את כרמו לאחאב, אולי אם היה מדובר באחר, היה מסכים לכך: "ויאמר לא אתן לך את נחל אבותי".

הסירוב של נבות נבע ממניע דתי חברתי: מדובר באיסור מה', האוסר על העברה / מכירת הנחלות בישראל. נבות לא רוצה לעבור על חוקי ה': "חלילה לי מה' מתתי את נחלת אבתי לך".

(2) התגובה של אחאב על הסירוב של נבות מעידה על הגדולה המוסרית של המלוכה בישראל: אחאב אינו עושה דבר, לאחר סירובו של נבות למכור לו את הנחלה. אחאב חוזר לביתו כועס וממורמר, אך אינו נוקט בפעולה כנגד נבות. המלך בישראל מגלה מוסריות ואינו נוהג בדרכים נפשעות ואסורות כדי ליטול את נחלת נבות. הגדולה המוסרית של אחאב, היא קבלת סירובו של נבות, גם אם אינו מוצא חן בעיניו. לראיה: "ויבא אחאב אל ביתו סר וזעף... וישכב על מיטתו ויסב את פניו...".

סעיף ד'

- (1) איזבל ניצלה את חוקי המקרא כדי להרשיע את נבות. היא פעלה על פי חוקי המקרא :
- על פי שמות כ"ב 27, ישנו איסור לקלל ה' ומלך בישראל. איזבל טפלה האשמה זו על נבות, וטענה שהוא הפר חוק זה: "ויעידהו לאמר ברכת אלהים ומלך".
 - על פי דברים י"ט 15, נדרשים לפחות שניים או שלושה עדים במשפט, כדי לפסוק את דינו של הנאשם. איזבל דרשה מזקני עירו של נבות, שיביאו שני אנשי בליעל שיעידו נגדו: "והושיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו ויעידהו".
 - על פי ויקרא כ"ד 15-16, עונשו של מי שמקלל את האלוהים, הוא מוות בסקילה. גם איזבל דורשת שנבות יוענש בסקילה (בהתאם להאשמה שטפלה עליו): "והוציאהו וסקלוהו וימת".
- (2) איזבל ניצלה את החוקים, כדי שלמראית עין, ייראה שנחלת נבות הועברה למלך על פי חוק. על פי החוק המקראי, מי שמורד/ מקלל ה' ומלך, רכושו עובר אל המלך.
- אז:** איזבל נהגה על פי החוק המקראי, כי מלך בישראל כפוף לחוק ואין הוא יכול לעשות כרצונו (היא משחקת את המשחק...).

שאלה 2

סעיף א'

- (1) ההתרחשות הדרמטית שאירעה בעקבות בדק הבית שנערך בבית ה', היה מציאת ספר התורה.
- (2) תגובת המלך בעקבות מציאת ספר התורה והקראתו לפניו: מנהגי אבלות, הוא קורע את בגדיו.
- כיצד הורה לאנשיו לפעול: שלח משלחת מאנשיו אל הנביאה חולדה, כדי לשאול את האלוהים מה יעלה בגורל העם, הממלכה ובגורלו, מאחר ומאז ימי האבות, אינם מקפידים לעשות ככתוב בספר.

סעיף ב'

- (1) נבואת חולדה לתושבי יהודה: נבואת זעם ופורענות. רעה תבוא על תושבי יהודה, המקום יהיה לקללה ולשממה, חורבן וגלות.
- נבואת חולדה למלך יאשיהו: נבואת נחמה. יאשיהו יזכה למות בשלום והפורענות על תושבי יהודה, לא תקרה בימיו, הוא לא יראה את הרעה שתבוא על הממלכה.
- (2) נבואת חולדה לא התקיימה: יאשיהו מת בשדה הקרב ולא בשלום, כפי שניבאה.
- אז:**
- נבואת חולדה התקיימה: יאשיהו מת לפני שבאה הרעה על ממלכת יהודה.

סעיף ג'

(1) הציווי בדברים י"ב 2-3: עם ישראל מצווה עם הגיעו לארץ כנען, להרוס ולהשמיד, כל הנוגע לפולחן אלילי.

הציווי בדברים י"ב 4-7: לרכז את הפולחן. להקריב קורבנות לה', רק במקום בו יבחר לשכן שמו שם (בבית המקדש).

(2) שתי פעולות של יאשיהו המבוססות על שני הציוויים בדברים:

הציווי בדברים להשמיד כל השייך לפולחן אלילי:

- יאשיהו מצווה על הוצאת הכלים ששימשו לעבודת הבעל, האשרה והכוכבים, מבית המקדש ולשרוף אותם.
- א: יאשיהו מוציא את פסל האשרה מבית המקדש ושרוף את הפסל בנחל קידרון.
- א: יאשיהו מצווה להרוס את כל בתי הקדשים בחצר בית המקדש, שם הנשים היו אורגות בדים לקישוט פסלי אלילים.
- הציווי בדברים לרכז פולחן:
- יאשיהו אוסף את כל כוהני ה', שעסקו בקודש ברחבי ממלכת יהודה ומביא אותם לירושלים.

סעיף ד'

(1) יאשיהו היה המלך הצדיק ביותר בשושלת דוד, אך הוא לא הצליח לשנות את התוכנית האלוהית בנוגע לממלכת יהודה, בגלל כעסו של ה' על חטאי מנשה. מנשה מלך 55 שנים ביהודה וחטא והחטיא את העם בחטאים קשים, שעליהם ה' אינו מוכן לסלוח.

(2) סוג הגמול: גמול לדורות.

למרות היות יאשיהו מלך צדיק וטוב, ה' עדיין כועס על חטאי מנשה. בגלל חטאי מנשה, ייענשו הדורות הבאים אחריו, בחורבן וגלות.

שאלה 3

סעיף א'

(1) הנביא מבקר את התנהגות העם ומנהיגיו: הם מקפידים בקיום פולחן לה', ואף בצורה

מוגזמת, אך אינם נוהגים בצורה מוסרית ראויה.

דוגמה לביסוס (על התלמיד להביא דוגמה אחרת):

- "שבעתי עולות אילים וחלב מריאים וגם פרים וכבשים ועתודים לא חפצתי".
- "כי תבואו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמס חצרי".
- "מנחת שוא" או: "קטורת תועבה היא לי".
- חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה".
- "חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי"
- "ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכס גם כי תרבו תפילה אינני שמע ידיכם דמים מלאו".

(2) הנביא דורש מהעם להפסיק להרע ולנהוג בצורה מוסרית ראויה, לדוגמה (על הנביא לבסס על דוגמה אחת):

- "רחצו הזכו הסירו רע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע" – הנביא מבקש מהעם להפסיק לנהוג ברוע, בצורה לא מוסרית.
- "למדו היטב דרשו משפט" – הנביא דורש מהעם לקיים משפט צדק.
- "שפטו יתום ריבו אלמנה" – הנביא דורש מהעם לנהוג בצדק כלפי השכבות החלשות בחברה.

סעיף ב'

הרעיון שאפשר לכפר על כל חטא: "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו" א: "אם יאדימו כתולע כצמר יהיו" – הנביא מבהיר לעם שאם יחזרו בתשובה, ה' יהיה מוכן לכפר על חטאיכם, ואף על החמורים ביותר.

הרעיון של חופש הבחירה: "אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו" – הבחירה נמצאת בידי העם. אם יבחרו להקשיב לה', יזכו לשבת בארץ ולאכול מטובה. אך אם יבחרו לסרב ולהמרות את דבר ה', ייענשו במוות. גורל העם תלוי בבחירתו, והוא חופשי לבחור כרצונו.

סעיף ג'

אויבי ה' על פי כל אחת מהאפשרויות שמזכיר ע' חכם:

- שרי ישראל שנהגו ברשעות.
- העמים הזרים שפגעו בממלכת יהודה.

המעשים שבגללם הם נחשבים לאויבי ה':

- לפי פסוקים 21-23 – שרי יהודה נהגו בחוסר מוסר, והביאו להידרדרות מוסרית בירושלים. מעיר מפוארת שהתקיים בה משפט צדק, בהווה רוצחים בה. השרים לא מקפידים על צדק.
- א: שרי יהודה, במקום לנהוג כראוי ולהוות מופת לתושבי העיר, הם חברו לגנבים, דורשי שוחד ואינם דואגים לצדק לשכבות החלשות.
- לפי פסוקים 7-8 – העמים הזרים פגעו בערי יהודה, הגלו מהאוכלוסיה המקומית והערים הפכו לשוממות. האויב שרף את אדמות יהודה ונהנה מהיבול שצמח בה. רק ירושלים נותרה על תילה וגם היא במצב אירעי.

סעיף ד'

- (1) פעולות שיעשה ה' לתיקון העוולות בירושלים (על הנבחן להסביר שתיים):
- ה' יעניש וינקום באויביו.
 - ה' יטהר את ירושלים מהחוטאים בה, כמו שצורף מבדיל בין מתכות זולות למתכות יקרות. כך ה' יכה בירושלים שוב ושוב, עד שיעניש את כל החוטאים בה.
 - ה' ישיב לירושלים את שופטיה ויועציה, כדי שיחזור להתקיים בה, משפט צדק.
- (2) לדעתי, משפט וצדקה הם תנאי הכרחי לקיומה של חברה, כדי להבטיח התנהלותה באופן תקין, כדי שכל פרט בה, יחוש בטוח ומוגן. וכן תתקבל כל תשובה המוסברת היטב.

פרק שני – נושאי החובה (24 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שלוש מתוך השאלות 4-7 (לכל שאלה – 8 נקודות)

שאלה 4**סעיף א'**

שתי המצוות:

- הנחת תפילין.
- קביעת מזוזות.

סעיף ב'

- (1) דברים שיקבל העם מן המוכן כאשר יבוא אל הארץ המובטחת (על הנבחן לציין שלושה):
- ערים גדולות ובנויות.
 - בתים המלאים בכל טוב.
 - בורות חצובים (למאגרי מים).
 - מטעי כרמים וזיתים נטועים ומבשילי פרי.
- (2) הסכנה בקבלת דברים מן המוכן ובלי מאמץ: העם עלול לשכוח שה' הוא המעניק להם את כל הטוב הזה מן המוכן (ועלול לייחס זאת לעצמו): "השמר לך פן תשכח את ה'..." (כפיות טובה של העם).

שאלה 5

סעיף א'

העמדה של האל: אמונתו של איוב היא תמימה, לשם יראת שמים: "איש תם וישר ירא ה' וסר מרע".

העמדה של השטן: אמונתו של איוב, תלויה בטוב שה' מעניק לו. כלומר אמונתו אינה לחינם, אלא נובעת מהידיעה שיקבל תמורה בעבור אמונתו ממה': "החנם ירא איוב אלהים. הלא אתה שכת בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו מסביב...".

סעיף ב'

לדעתי, ה' אינו נוהג כלפי איוב על פי אמות מידה של צדק. איוב גילה אמונה כלפי ה', וה' "נכנע" לשטן, שהסית אותו כנגד איוב והרשה לו לפגוע באיוב. כל זאת, רק כדי להוכיח לשטן שטענתו אינה צודקת. לראיה: "וויאמר ה' אל השטן הנה כל אשר לו בידך רק אליו אל תשלח ידך...".

וכן תתקבלנה תשובות נוספות המנומקות היטב.

שאלה 6

סעיף א'

סיבה אפשרית למעצר: פשחור לא אהב והתנגד לדברי הנבואה של ירמיה, על החורבן הצפוי לממלכת יהודה בגלל חטאיה. לראיה: "וישמע פשחור בן אמר הכהן... את ירמיהו נבא את הדברים האלה".

א: פשחור היה שומר הסדר בבית המקדש, וירמיה ניבא על החורבן הצפוי של ממלכת יהודה כולל את הרס בית המקדש, דבר שיכול היה לגרום למהומות בבית המקדש. לכן בשל רצונו לשמור על הסדר, כלא את ירמיה. לראיה: "וישמע פשחור בן אמר הכהן והוא פקיד נגיד בבית ה'".

סעיף ב'

ירמיהו נאמן לאמת שלו על אף המחיר הכבד שהוא משלם על כך: למרות שהושלך למעצר בגלל נבואת החורבן שלו, ירמיהו דבק בדבריו, באמת שלו, וגם לאחר הוצאתו מהמעצר הוא חוזר על דברי נבואתו הקשים: "ואת כל יהודה אתן ביד מלך בבל והגלם בבלה...".

א: ירמיהו אינו חושש מלנבא דברים קשים על פשחור, על אף הסכנה שבהשלכתו בשנית למעצר: "ויהי ממחרת ויצא פשחור את ירמיהו מן המהפכת ויאמר אליו ירמיהו לא פשחור קרא ה' שמך כי אם מגור מסביב. כי כה אמר ה' הנני נתןך למגור לך ולכל אהביך...".

שאלה 7

סעיף א'

טענת העם: שאין זה הזמן המתאים לבנות את בית המקדש (לאור מצבם הכלכלי הגרוע).

"העם הזה אמרו לא עת בא עת בית ה' להיבנות".

התנגדות הנביא לטענה זו: זה הזמן לבנות את בית המקדש, אין זה הגיוני שהעם יושב בבתייהם ובית המקדש עדיין חרב.

"העת לכם אתם לשבת בבתיכם ספונים והבית הזה חרב".

סעיף ב'

(1) הנביא טוען שהמצב הכלכלי הקשה של העם, הוא עונש מה' על כך שהם אינם בונים את בית המקדש.

ביסוס: "פנה אל הרבה והנה למעט והבאתם הבית ונפחתי בו יען מה נאום ה' צבאות יען ביתי אשר הוא חרב ואתם רצים איש לביתו".

או: "על כן כלאו שמים מטל והארץ כלאה יבולה ואקרא חרב על הארץ ועל ההרים...".

(2) הנביא הצליח לשכנע את העם: לאחר שהבינו שמצבם הכלכלי הקשה, הוא עונש מה' על כך שלא בנו את בית המקדש, הם חוזרים למלאכת בנייתו: "וישמע זרבבל בן שלתיאל ויהושע בן יהוצדק הכהן הגדול וכל שארית העם בקול ה' אלהיהם... ויבאו ויעשו מלאכה בבית ה'".

פרק שלישי – נושאי ההרחבה (8 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 8-9 (לכל שאלה – 8 נקודות)

נביאי אמת ונביאי שקר

שאלה 8

סעיף א'

הסבר הנבואה של מיכיהו לאחאב מלך ישראל: אחאב ימות בשדה הקרב, וכל העם יתפזר כצאן ללא רועה. (ישראל יפסידו במלחמה מול ארם ואחאב ימות).

סעיף ב'

הפעולה שעשה אחאב כדי למנוע את התגשמות הנבואה של מיכיהו: "ויתחפש מלך ישראל ויבוא במלחמה". הוא שינה את בגדיו ולא הגיע לשדה הקרב בבגדי מלכותו, כדי שהאויב לא יזהה אותו וינסה להמיתו.

ההוכחה שפעולתנו נכשלה: "ואיש משך בקשת לתמו ויכה את מלך ישראל בין הדבקים ובין השרין... וימת בערב". למרות נסיונו של אחאב, אחד מקשתי האויב, פוגע בו באופן מקרי וגורם למותו.

שאלה 9

סעיף א

בפסוק 11, ה' מסביר ליחזקאל את משמעות החזון שהראה לו, ומבהיר לו שחזון זה הוא על דרך משל: "...העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אמרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו". העם מרגיש כמת בגלות, והעצמות היבשות הם כמטפורה לאובדן תקוותם מלשוב לארץ.

סעיף ב'

- (1) שני האירועים המוזכרים בפסוקים, שבעקבותיהם יבין העם את גדולת ה' וכוחו:
- הוצאתם מהגלות (סיום ההגליה).
 - השבת העם לארץ ישראל.
- (2) המטרה של האמירה "דברתי ועשיתי": להבטיח לעם שדבר נבואה זה יתגשם. ה' יקיים את הבטחתו לעם. (להפיח בהם תקווה ובטחון).

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח (12 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שאלה 10 (חובה) ועל שתיים מתוך השאלות 11-13 (לכל שאלה – 4 נקודות)

שאלה 10

סעיף א'

בעימות בין דוד לגלית מודגש שהכוחות שלהם אינם שווים, דוגמאות מהקטעים (על הנבחן להביא שתיים):

- גלית היה ענק, גדל מידות: "גלית שמו מגת גבהו שש אמות וזרת". לעומת דוד שהיה נער צעיר: "כי היה נער...".
- גלית היה מורגל בלבישת שריון כבד: "משקל השריון חמשת אלפים שקלים נחשת". לעומת דוד שאינו מורגל בלבישת שריון להגן על גופו: "...וילבש אתו שריון... לא אוכל ללכת באלה כי לא נסיתי".

- גלית מתייצב לקרב לבוש שריון, המגן על גופו: "וכובע נחשת על ראשו ושריון קשקשים הוא לבוש..." . לעומת דוד המתייצב לקרב ללא שריון: "...ויסרם דוד מעליו".
- גלית מתייצב לקרב עם כלי נשק כבדים: "...וכידון נחשת בין כתפיו ועץ חניתו כמנור ארגים ולהבת חניתו שש מאות שקלים ברזל". לעומת דוד הלוקח עימו לקרב מקלע ואבנים: "...ויבחר לו חמשה חלקי אבנים... וקלעו בידו".

סעיף ב'

גלית מרגיש מושפל בגלל היריב שהוצב מולו: "ויאמר הפלשתי אל דוד הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות".

שאלה 11

סעיף א'

הניגוד בין ההיערכות של דוד למלחמה לבין אופן ההיערכות של שאול למלחמה: שאול סבור שיש לצאת לקרב לבוש מדים, קסדה ונשק. לעומת דוד היוצא בבגדים עם מקלע ואבנים לקרב.

סעיף ב'

הביקורת הסמויה על שאול המלך: שהוא אינו מסתמך על עזרת ה' במלחמה. לעומת דוד המביע את בטחונו בה', ולכן אינו חושש מלהתייצב אל מול גלית עם מקלע ואבנים. ביסוס: "ויאמר דוד אל הפלשתי אתה בא אלי בחרב ובחנית והכידון ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלהי מערכות ישראל".

שאלה 12

הקרב בין דוד לגלית מוצג כמלחמה בין אלוהי הפלשתים ובין אלוהי ישראל:

"וידעו כל הארץ כי יש אלהים לישראל וידעו כל הקהל הזה כי לא בחרב ובחנית יושיע ה' לישראל כי לה' המלחמה ונתן אתכם בידנו" – דוד מכריז כי בעצם נצחונו על גלית, יכירו הכל בכוחו של אלוהי ישראל, ובכך הוא מבטל את כוחו של אלוהי הפלשתים.

או: "ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלהי מערכות ישראל אשר חרפת" – גלית קילל את אלוהי ישראל (מתוך בטחונו המוחלט באלוהיו), ודוד יוצא להילחם נגדו בשם אלוהי ישראל.

או: "היום הזה יסגרך ה' בידי..." – דוד ינצח במלחמה בזכות אלוהי ישראל.

שאלה 13

סעיף א'

הסתירה: כיצד ייתכן שבשמואל ב כ"א 19, נאמר שאלחנן בן יערי הרג את גלית והרי בשמואל א י"ז מסופר שדוד הרג את גלית?

סעיף ב'

על פי החוקרים יוחסה הריגת גלית לדוד, כדי להאדיר את דמותו של דוד. לדבריהם, זוהי בדרך כלל הנטייה, לייחס לדמויות מרכזיות סיפורים ואירועים שהיו מנת חלקם של דמויות שוליים.